

ÇUVAŞ EDEBİYATINDA USTA BİR HİKÂYECİ, SIVRI DİLLİ BİR ELEŞTİRMEN: HVETİR UYAR (1914 -2000)

ÖZGÜR YILDIRIM*

ÖZ: XIX. yüzyıla kadar sözlü olarak gelişimini sürdüren Çuvaş edebiyatı, Yakovlev, N. İ. Zolotnitskiy, N. İ. Aşmarin, G. Timofey gibi şair, yazar ve araştırmacıların çalışmalarıyla bir yazılı edebiyat geleneğine kavuşmuş, sonraki dönemlerde yetişen yetenekli şair ve yazarların çalışmalarıyla da modern ve özgün kimlik kazanarak atılma geçmiştir. Gerçekleştirdiği çalışmalarla Çuvaş edebiyatının gelişimine yön veren yazarlardan biri de Hvetir Uyar'dır. Ünlü şair İlle Tıhti ile İvan Muçi'nin yönlendirmesi ve teşvikiyle 1930'lu yıllardan itibaren yazım faaliyetlerine başlayan Uyar, Çuvaş edebiyatında ustaca kurgulanmış hikâyeleriyle tanınmış, Çuvaş sosyal hayatının temel meselelerine yönelen ve dili oldukça sivri eleştiri eserleriyle geniş kitlelere ulaşmıştır. Millî bir şuurla hareket edip halkı merkeze alan bir yaklaşım benimseyerek eserlerini biçimlendiren yazar, kaleme aldığı deneme, roman ve hikâyeleriyle halkın bilgi birikimini artırmaya çalışmıştır. Bu çerçevede söz konusu eserlerini derin bilgilerle süslemiştir. Eserlerinin konusunu tamamen Çuvaş sosyal hayatından seçen Uyar, kahramanlarını da Çuvaşların sosyal yaşamına ve dünya görüşüne uygun bir şekilde biçimlendirmiştir. Ayrıca, yazar, roman ve hikâyelerinde oldukça başarılı, resmedici betimlemeler ve psikolojik tahliller gerçekleştirmiş, Çuvaş edebiyatında psikolojik tahlil yöntemini kullanarak insanın iç dünyasına yönelen ilk yazarlardan biri olmuştur. Bu yazıda, Çuvaş edebiyatının gelişimi üzerinde kaleme aldığı eserleriyle büyük bir rol sahibi olan Hvetir Uyar'ın tanıtılması amaçlanmış ve Çuvaş edebiyatı üzerine Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmalara bir katkı yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hvetir Uyar, Fedor Ermiloviç Afanas'yev, Çuvaş Edebiyatı, Çuvaş Türkçesi, Eleştiri Edebiyatı, Tanata.

HVETIR UYAR, A MASTERFULL NOVELIST WITH A SHARP CRITICAL LANGUAGE (1914-2000)

ABSTRACT: The Chuvash literature that continued its development until the 29th century, gained a written literary tradition with the works of poets, writers and researchers such as Yakovlev, N. İ. Zolotnitskiy, N. İ. Aşmarin, G. Timofey. Subsequently the works of the talented poets and writers who grew up in later periods also added a modern and authentic identity to it. One of the writers who have guided the development of the Chuvash literature with his works is Hvet Uyar. Uyar, started to

* Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi – ozgur.yildirim0633@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-1016-440X.

(Yazının Geliş Tarihi: 13.05.2019, Yazının Kabul Tarihi: 23.06.2019)

spell his works with directions and encouragement of the famous poets İlle Telhti and Ivan Muçi from the 1930s onward who became renowned for his masterfully fabricated stories. He approached to a large portion of literary society with his quite direct critical language with focus on principle aspects of social life. In his essays, novels and stories acting with a national consciousness, Uyar, adopts an approach that is focused on the public which aims to increase the knowledge of his nation. In this context, he decorated his works with profound information. Uyar, who chooses the subjects of his works completely from the social life of Chuvash, has shaped the heroic characters of his writings according to the social life and world view of them. Uyar has performed quite successful, illustrative descriptions and psychological analyzes in his novels and stories, and has been one of the first writers towards the inner world of human being by using psychological analysis method in Chuvash literature. In this work, Hvetir Uyar with his writings that are focused on the growth of Chuvash literature it will be introduced. Hence, there may be some contributions on the researches on Chuvash literature in Turkey.

Keywords: Chuvash Literature, Chuvash Turkish, Fedor Ermiloviç Afanas'yev, Critical Literature, Tanata.

1. Giriş

Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Türk boylarından biri olan Çuvaşlar, dilleri, dinî ve sosyokültürel hayatları bakımından Türk dünyasının sıra dışı topluluklarından biri olmuşlar ve bu sebeple daima dikkatleri üzerlerine çekmişlerdir. Bununla birlikte; masal, atasözü, bilmece, türkü ve kahramanlık anlatmaları gibi folklorik malzeme bakımından zengin bir birikime de sahip olan Çuvaşlar, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar bir yazı dili ve yazılı edebiyat geleneklerinin bulunmaması sebebiyle sahip oldukları bu kültürel birikimi, yüzyıllar boyunca sözlü olarak yaşatmış ve geliştirmişlerdir. Onların geleneklerine olan sıkı sıkıya bağlılıkları da, bu kültürel birikimin nesilden nesile aktarılmasını sağlamıştır.

Çuvaşların bir yazı dili ile yazılı edebiyat geleneğine sahip olmaları ve sözlü kültüre ait birikimlerinin yazıya geçirilmesi ise, yaşadıkları coğrafyada gerçekleşen siyasi gelişmelere koşut olarak gerçekleşen bir gelişmedir. Nitekim, Çarlık yönetimi tarafından Rus olmayan halklara yönelik gerçekleştirilen Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma çalışmalarının etkili bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla başlatılan çalışmalar arasında; alfabe hazırlama faaliyetleri, Çuvaş halk kültürüne yönelik ürünlerin yazıya geçirilmesi ve Hristiyanlığa ait dinî metinlerin Çuvaşçaya tercümesi gibi çalışmalar da yer almıştır (Arık, 2012:280 – 282; Bayram ve Durmuş, 2013:2063). Bu uygulamalar, Çuvaşçanın bir yazı dili olmasının önünü açarak yazılı edebiyat geleneğine geçişin ilk adımlarını oluşturmuştur. Ancak, gerçekleştirilen bu yaygın faaliyetlerini, Çuvaş yazılı edebiyatının basit bir deneme niteliğinde olan ilk örnekleri şeklinde değerlendirmek gerekir.

Bununla birlikte Çuvaş halk kültürüne yönelik yabancı araştırmacılar tarafından da çalışmalar yapılmıştır. A. Fucks, S. Mihaylov, V. Soboyev, N. İ.

Zolotnitskiy, N. İ. Aşmarin, İ. N. Yarkin, G. Timofeyev ve H. Räsänen gibi araştırmacılar tarafından Çuvaşların sahip oldukları zengin folklor malzemeleri derlenerek yayımlanmıştır (Bayram vd., 1997:2064).

İlerleyen yıllarda alfabe hazırlama çalışmaları hız kazanmış, bu konudaki en başarılı alfabe çalışması ise, Çuvaş Türkçesinin karakteristik sesleri de dikkate alınarak Yakovlev tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu alfabe, Çuvaş Türkçesiyle sürdürülecek eğitim çalışmalarını daha sağlam temeller üzerine oturtmanın yanında, okuma yazma faaliyetlerini de kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Ayrıca, Yakovlev tarafından Ulyanovsk'ta açılan Simbirsk öğretmen okulu, Çuvaş aydınlanmasının ve millî uyanışının sembolü olmuş, yazılı edebiyatının gelişimine büyük katkılar yapmıştır. Bu okullarda yenilikçi yöntemler kullanılarak yürütülen bir eğitimle yetişen öğretmenler, folklor araştırmacıları, yazar ve şairler; ülkenin çeşitli yerlerine giderek bir yandan eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da Çuvaş halk kültürüne ait malzemeleri derleyerek bilimsel yöntemlerle yayınlamaya başlamışlardır. Bunun yanında Yakovlev'in yetiştirdiği bu öğrenciler, Rus klasiklerinden pek çok kült eseri Çuvaşçaya çevirerek Çuvaş yazılı edebiyatının gelişimine yön verdikleri gibi, bu çalışmalarıyla edebiyata pek çok yeni tür, yeni imaj ve yeni biçim kazandırmışlar ve Çuvaş edebiyatının imkânlarını genişletmişlerdir (Bayram vd., 1997:2064; Güzel, 2014:2).

Özellikle XIX. yüzyılın son çeyreğinde Fedetov tarafından kaleme alınan "Arşuri" manzumesi, 1908 yılında Simbir'de yazılan "Narspi" manzumesi ve İ. N. Yurkin tarafından kaleme alınan kısa hikâyeler, Çuvaş yazılı edebiyatının olgunluk dönemi mahsulleri olarak Çuvaş nesrinin ve şiirinin başlangıcı kabul edilir. Bunun yanı sıra "Narspi" manzumesi; pek çok dile çevrilmiş, Çuvaş edebiyatının dünyaya açılan kapısı hâline gelmiştir (Yılmaz, 1997:1540).

Çuvaş yazılı edebiyatının kuruluşunda ve yerleşmesinde elbette gazetelerin de payı büyük olmuştur. Başta haftalık olarak yayımlanan "Hıpar" gazetesi olmak üzere; "Kanaş", "Şaranpuş" gibi gazetelerin çevresinde toplanan genç yazar ve şairlerin yazdığı eserlerle güç kazanan ve atılıma geçen Çuvaş edebiyatı, 1917 Sovyet İhtilal'i sonrasında Sovyet rejiminin edebiyat üzerindeki baskı ve yönlendirmesiyle 1991'e kadar Sovyetler birliğinin belirlediği çizgiden ayrılmadan gelişimini sürdürmek zorunda kalmış, bu tarihten sonra ise Çuvaş yazarlar daha özgün ve millî eserler verebilmişlerdir (Yılmaz, 1997:1540).

Buraya kadar kuruluşunu ve gelişimini özetlemeye çalıştığımız Çuvaş yazılı edebiyatı, hiç şüphesiz sonraki dönemlerdeki yetenekli şair ve yazarların çalışmalarıyla daha da zenginleşerek gelişimini sürdürmüştür ve imkânlarını genişletmiştir. Çuvaş edebiyatının olgunlaşarak modern ve özgün bir kimlik kazanmasında, yeni tür ve şekillerle zenginleşmesinde; hatta dünyaya açılmasında gerçekleştirdiği çalışmalarla önemli bir pay sahibi olan yazarlardan biri de Büyük Vatanseverlik Savaşı Gazisi HvetİR Uyar'dır. Dolayısıyla bu yazıda, HvetİR Uyar'ın yaşamı, sanat görüşü ve eserleri ele alınarak Çuvaş edebiyatındaki yeri,

rolü, katkıları ve tesirleri değerlendirilecek, böylece Türkiye’de Çuvaş edebiyatı üzerine gerçekleştirilen çalışmalara bir katkı yapılmaya çalışılacaktır.

2. Yaşamından Ana Çizgiler

Hikâyeci, denemeci, çevirmen ve eleştirmen olarak çok yönlü edebî bir kimliğe sahip olan Hvetîr Uyar (Fedor Afanes’yev Yermiloviç), ülkeyi devrim ateşinin sarstığı yıllarda, 19 Nisan 1914’te Rusya Federasyonu sınırları içerisinde yer alan Samar iline bağlı Buguruslan bölgesi yakınlarındaki Suhari-Matak köyünde (Şimdiki Samar ili, İsaklin bölgesi) orta hâlli köylü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir (Osipov, 2004a:75; Afanasyev, 2006:454).

Hvetîr’in anne babası, okuma yazma bilmez, 4 kardeşi ise ilkokula ancak 1-2 sene devam edebilmiştir. Böyle bir ortamda Hvetîr Uyar, onlardan farklı olarak, küçüklüğünden itibaren okuyup öğrenme aşkı ve merakı ile yanıp tutuşmuş, içindeki bu öğrenme aşkı ve merakını ömrünün sonuna kadar muhafaza etmiştir. Nitekim, yazar küçüklükten itibaren boş bulduğu her anı, ya bir şeyler okuyarak ya da bir şeyler yazarak geçirmiş, dünya klasiklerinden hemen hemen pek çoğunu okumuştur. Çocukluk çağından gençlik çağına kadar yaşadığı köyden dışarıya çıkmayan yazar için, okuduğu kitaplardaki çeşitli halkların yaşam tarzlarındaki farklılıklar ve dünyanın büyüklüğü şaşırtıcı gelmiş; seyahat etmeyi de çok seven Uyar, zamanla bu halkların yaşadıkları yerleri gidip görme gerekliliğini kendisinde hissederek olmuştur. Böylece, yazarın ömrü boyunca dünya üzerinde gidip görmediği ülke neredeyse kalmamıştır. Her gittiği ülkeden okuyucuya o ülkeyi çeşitli açılardan tanıtan gezi yazısı ve deneme türlerinde tanıtıcı eserler hediye ederek dönmüştür (Uyar, 1996:27).

İlköğrenimini, 1927 yılında doğduğu köydeki ilkokulda tamamlayan Hvetîr Uyar’ın, daha sonra Samar ilindeki iki dereceli ortaokulda öğrenimine devam ettiği görülür (Афанасьев Федор Ермилович (Хведер Уяр) - член Союза писателей СССР, 16.02.2019). O dönemde Samar şehri, Çuvaşlar için gerçek bir kültür ocağı konumunda olmuştur. Orada *Hester Yankas*, *İlle Tuktaş* gibi yazarlar, yazın faaliyetlerini yürütmüş; *Vladimir Barayev*, *Stihvan Şavli* gibi şairler edebî iklimde kanat çırpmışlardır. Böyle bir kültürel ortamda oluşan edebiyat ocağının kıvılcımları, genç Hvetîr’in gönlüne de ateş düşürmüştür. Böylece yazar, daha o yıllarda edebiyatla ilgilenmeye başlamış, kendi yeteneğini, millî dillerinin, Çuvaş Türkçesinin gücünden destek alarak göstermeyi planlayıp bunu amaç edinmiştir (Arlanova, 2004:?).

Ancak, bu yıllarda babasının sebepsiz yere ülkedeki yönetim tarafından suçlanarak baskılara maruz kalması ve sonrasında ölümünden dolayı endişeli ve huzursuz olan genç delikanlı, kendisi için oldukça zorlu geçen 1930’lu yıllarda eğitim hayatına bir süre ara vermek zorunda kalır. Daha sonra o, yolun cezbedici daveti üzerine devlet çiftliklerinde kayıtlı işçilerle birlikte Uzak Doğu’ya gider (Афанасьев Федор Ермилович (Хведер Уяр) - член Союза писателей СССР, 10.12.2018; 2013: 14). 1930-1933 yılları arasında Uzak Doğu’da bulunan yazar,

kendi ifadeleriyle, yazım faaliyetlerine başlayana kadar burada fırınlarda ocakçılıktan, devlet çiftliklerinde at bakıcılığına kadar pek çok işte çalışarak ter dökmüştür (Artemyev, 1991:193).

Hvetîr Uyar, eğitim hayatına verdiği kısa bir aranın ardından, 1933 yılında Habarovsk'a giderek Habarovsk Pedagoji Meslek lisesinde kaldığı yerden tekrar eğitim hayatını idame ettirir. Burada aktif olarak sürdürdüğü çalışmalarıyla hemen kendini gösterir ve "Duvar" adlı gazetenin editörlüğüne getirilir. Bu okuldan mezun olduktan sonra, 1935 yılının Ocak ayında Amur Nehri kıyısında bulunan Blagoveşensk Devlet Pedagoji Enstitüsüne dil ve edebiyat öğrencisi olarak kabul edilen Hvetîr Uyar'ın burada da "Amurskiye Ogni" adlı derginin yayın kuruluna seçilerek aktif olarak çalışmalarını sürdürdüğü görülür (Artemyev, 1991:193). Yazar, Uzak Doğu'da eğitimini sürdürürken aynı zamanda ilkokul öğretmenliği de yapmıştır (Афанасьев Федор Ермилович (Хведер Уяр) - член Союза писателей СССР, 13.12.2018). Ancak bir yıllık öğretmenlik deneyiminden sonra akrabalarının çağrısı üzerine, okulu yarıda bırakarak 1936 yılında Çuvaşistan'a dönen Hvetîr Uyar, artık ömrünün kalan kısmını çoğunlukla burada sürdürecektir ve noktalayacaktır (Tivan Literatura, 2013:14).

Uyar, Çuvaşistan'a geldikten sonra, Şupaşkar'daki Pedagoji Enstitüsü'ne girerek burada eğitimini devam ettirir (Artemyev, 1991:193). Aynı yıl tiyatro sanatçısı Yelena Vasiliyevna ile evlenen yazar, aynı zamanda "Kapkın" dergisinin redaksiyon bölümünde de edebiyat görevlisi olarak çalışmaya başlar. Bu dergide, bir yandan Rus yazarların eserlerini tercüme ederken, bir yandan da köşe yazıları yazar (Афанасьев Федор Ермилович (Хведер Уяр) - член Союза писателей СССР, 13.12.2018). Bunun yanı sıra, ÇMSSC¹ kitap odasında ve Radyo komitesinde de çalışan yazar, buradaki mesaisi sırasında, "Kolçak" adlı ünlü şiirin yazarı İlle Tıhti ile tanışır. Bu yazar, Uyar'ın gönül dünyası ve sanat anlayışı üzerinde derin ve etkisi uzun sürecek minnettar izler bırakır. Bununla ilgili yazar sonradan "Tıhtipe Pallaşni (Tıhti ile Tanışma)" adlı denemesinde onunla olan anılarını kaleme alarak arkadaşının yaratıcılıktaki olağanüstü yeteneğini göstermeye çalışır (Artemyev, 1991:193; Afanesyev, 2006:454).

Aslında bu eser, bir anlamda yazarın Hvetîr Uyar üzerindeki tesirlerini açıkça ortaya koyabilecek niteliktedir. Nitekim Uyar, yazım faaliyetlerindeki ustalığını da bu noktada edindiği tüm tecrübeleri de ona borçludur. Tıhti; halkın yaşamını, adetlerini, geleneklerini, düşünce ve duygu dünyasını hiçbir süsleyici unsura başvurmadan; gönlü duygulandıran ve heyecanlandıran bir üslupla, tesirli bir şekilde yazdığı için Uyar ona sempati duyar. Onun kaleme aldığı eserlerin herhangi birinden bir bölüm okunduğunda, oradaki insanların sadece bugünü değil, geçmiş günleri ile geleceklerinin de gözler önüne serildiği görülür. Tıhti'nin üslubunun bu yönü göz önüne getirildiğinde, Uyar'ın üslup özelliklerinin ona ne

¹ Çuvaş Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti.

kadar çok yaklaştığı dikkatlerden kaçmaz (Grigoriyev, 1990:96; Artemyev, 1991:193).

Ancak Hvetir Uyar'ın yetişmesinde, sanat anlayışının şekillenmesinde ve yazım faaliyetlerinde yetkinlik kazanmasında L. Tolstoy, A. Çehov, İ. Bunin gibi değerli yazarların saygın varlıklarını ve onların tesirlerini de özellikle belirtmek gerekir. Uyar, onlardan da çok şey öğrenmiş, bu öğrendikleri de yazdıklarında kendini hemen göstermeye başlamıştır. Özellikle Rus edebiyatının tüm olgunluğunu, karakteristik özelliklerini ve tesirlerini onun yeteneği üzerinde görmek mümkündür (Artemyev, 1991:193; Afanasyev, 2006:454).

1930'lu yıllarda yazım faaliyetlerine başlayan yazarın ilk hikâyeleri ile tefrikaları tanınmış eleştirmen İvan Muçi'nin çıkardığı "Kapkin" gazetesinde yayımlanır. Böylece Hvetir Uyar'ın yazdığı güldürücü hikâyelerden oluşan ilk derlemeleri, 1941 yılında "Sukmak" adıyla ve "HV. Uyhir" imzasıyla yayımlanır (Artemyev, 1991:192, 193; 2013:14). Genç şair ve yazarları etrafında toplayarak onları yetiştirmeyi kendisine en temel amaç olarak belirleyen İvan Muçi, 16 yaşında yazım faaliyetlerine başlayan Hvetir Uyar'ı bundan sonra yazması için daha çok gayretlendirip teşvik edecek ve ona ilham vererek onu atılıma geçirecektir (Arlanova, 2004:?:; Grigoriyev, 1990:95).

Bu yıllarda orduya alınan yazar, Büyük Vatanseverlik Savaşı'nda gösterdiği özveri ve kahramanlık dolayısıyla birinci dereceden "Büyük Vatan Savaşı Nişanı", üçüncü dereceden "Şan Nişanı" ve çeşitli madalyalarla ödüllendirilir. Savaşta yaralanıp sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine 1943 yılında ordudan ayrılan yazar, bu yıllardan itibaren oldukça hacimli eserler yazmaya ve bu eserlerini birbiri ardına yayımlamaya başlar (Yuryev, 1968:305; Artemyev, 1991:193; Afanasyev, 2006:454). Bu eserlerden öne çıkanları; "Şurça Tavraşınçe (Şurça Çevresinde)" adlı romanı, "Vişi Kun Vişi Kaş (Üç Gün Üç Gece)", "Uyih Şuti (Ay Işığı)", "İştta Es Tinis (Nerdesin Deniz)", "Teyleli Palyuk (Mutlu Palyuk)" adlı öyküleri ve "Pir Simah (Bir Söz)" adlı denemesidir. İlk baskısı 1952 yılında "Şurça Tavraşınçe" adıyla yayımlanan tarihî romanı ile "İştta Es Tinis" adlı öyküsünü, onun sanatındaki ustalığını ve yeteneğini tüm yönleriyle açığa çıkardığı olgunluk eserleri olarak değerlendirmek, yerinde bir nitelime olacaktır (Artemyev, 1991:193; 2013:14).

1950-60'lı yıllardan itibaren değeri göz ardı edilemeyecek nitelikte hikâyeler, romanlar ve denemeler kaleme almaya başlayan Uyar, hemen hemen tüm eserlerinin konusunu Çuvaşların sosyal yaşamından seçer ve bu eserlerinde Çuvaşların sosyal hayatlarındaki en temel meseleleri gündeme getirip bu meselelere çözümler sunmaya çalışır (Osipov, 2004a:76). Uyar, Çuvaş edebiyatında nesir alanında kaleme aldığı ustaca kurgulanmış ve bilgi yüklü hikâyeleriyle adını duyursa da özellikle sosyal ve politik konularda kaleme aldığı eleştirel öyküleri, denemeleri ve gerçekleştirdiği başarılı çevirileriyle ünlenmiştir. Özellikle hikâye ve romanlarında yaptığı psikolojik çözümlerdeki yetkinliği, insanların ruh ve gönül dünyalarının derinliklerine inmekteki ustalığıyla ses

getiren yazar, Çuvaş edebiyatında insanın iç dünyasına yönelerek psikolojik çözümleme yöntemini kullanan ilk yazarlardan biridir aynı zamanda. (Artemyev, 1991:195).

Oldukça çalışkan ve titiz bir insan olan Uyar, bir yandan adı geçen bu eserlerini kaleme alıp yayınlarken, bir yandan da ordudan ayrıldığı 1943 yılından 1950 yılına kadar Çuvaş ASSR kitap odasının müdürlüğünü, 1954 yılından 1957 yılına kadar “Kapkın” gazetesinin edebiyat bölümü başkanlığını yapmıştır (Yuryev, 1968:305 – 306; Artemyev, 1991:200). 1953 yılından itibaren SSCB Yazar Birliği, 1958 yılı itibarıyla de KPSS² üyesi olan yazar, Çuvaş edebiyatına ve kültürüne yaptığı katkıları ve çalışmalarıyla RSFSC Büyük Meclis’in Onur Takdirnamesi, “ÇMSSC’in kültür emektar görevlisi” (1984) ve “Çuvaş MSSC’in emektar yazarı” (1990) onur unvanları ile ödüllendirilmiştir (Yuryev, 1968:306; Afanasyev, 2006:454, 455).

Eserlerinde daima çalışmanın, ilerlemenin ve insanın kendisini geliştirmesinin önemini vurgulayan Hvetir Uyar’ın kendisini de sık sık sanat ve eğitimle ilgili seminerlerde ve konferanslarda görmek mümkündür. Yazar, kendi gelişimine önem verdiği gibi yazdığı eserler ve fikirleriyle Çuvaş halkının ve edebiyatının gelişimine de katkıda bulunmuş; genç yazarların yetişmesi ve onların tecrübe kazanması yolunda büyük emekler vermiştir. Bu çerçevede genç yazarların yazdıklarını okuyup değerlendirerek onlara faydalı tavsiyelerde bulunmuş ve böylece onlara tecrübelerini aktarmıştır (Artemyev, 1991:200).

Bütün ömrünü Çuvaş edebiyatına ve Çuvaş halkına vakfeden yazar, 19 Haziran 2000’de 87 yaşındayken hayata veda etmiştir (Afanasyev Fedor Yermilovich, SSCB Yazarlar Sendikası’nın bir üyesi, Chuvash ASSR’nin ulusal yazarı, 1941-1945’teki Büyük Vatanseverlik Savaşı’na katılan Chuvash ASSR’nin Şerefli Kültür İşçisi, 19.02.2019). Yıllarca emek verdiği tiyatronun salonunda gerçekleştirilen bir törenle sonsuzluğa uğurlanan Çuvaş halk yazarını son yolculuğunda yalnız bırakmamak ve ona veda etmek için edebiyat ve sanat dünyasından yazara yakınlığı bulunan, onun yeteneğini ve çalışmalarını bilip ona saygı duyanların yanı sıra halktan da oldukça kalabalık bir kitle tiyatro salonunda hazır bulunmuştur (Smirnova, 2000:?: Афанасьев Федор Ермилович (Хведер Уяр) - член Союза писателей СССР, 13.12.2018).

3. Hvetir Uyar’ın Sanat Anlayışı ve Yazın Süreçleri

Çuvaş edebiyatının mutfağında yıllarca yorulmak nedir bilmeden çalışıp emek veren Hvetir Uyar, sanat anlayışını tamamen Çuvaş halkını merkeze alan bir yaklaşımla biçimlendirmiştir. Bu kapsamda, 1930’lu yıllardan itibaren kaleme aldığı eserlerinde, daima sade bir dil kullanmış ve millî bir şuurla hareket ederek yalnızca Çuvaşça kelimelere yer vermeye özen göstermiştir. Bununla birlikte dili oldukça sağlam, canlı ve akıcı olan Hvetir Uyar’ın eserlerinde oldukça yoğun bir

² Kommunističeskaya Partiya Sovetskogo Soyuza (Sovyetler Birliği Komünist Partisi).

şekilde diyalektik unsurlarla karşılaşmak da mümkündür. Ancak yazar, bu malzemeyi eserlerinin içerisine öylesine güzel bir şekilde yerleştirir ki anlatımı tekdüzeliğe düşürüp okuyucuyu sıkmaz. Aksine bu, anlatımı daha canlı ve zengin hâle getirir (Artemyev, 1991:199; Osipov, 2004a:75; 2013:14).

Yazar, daima halkının kültürünü geliştirmenin, yüceltmenin ve sağlamlaştırmanın hayali ile yaşamış ve buna büyük önem vermiştir. Bu sebeple Uyar, kaleme aldığı eserlerle halkın kültür seviyesini, bilgi birikimini artırmaya çalışmıştır. Bu bağlamda üslup bakımından Tanzimat Dönemi Türk edebiyatı yazarlarından Ahmet Mithat Efendi'ye benzer şekilde başta hikâye ve denemeleri olmak üzere, eserlerini derin ve düşündürücü bilgilerle donatmıştır. Ayrıca, yazarın Ahmet Mithat Efendi gibi zaman zaman eserlerinde akışı durdurarak ikinci bir anlatıcı kişi olarak araya girdiği ve sık sık konuyla ilgili ek bilgiler verdiği görülür. Eser boyunca zaman zaman aynı konuya geri dönüşler yapması da, benzerliklerden bir diğeridir.

Nitekim felsefeye de büyük bir ilgi duyan yazarın eserlerinde sık sık felsefi ve mistik yorumlarla karşılaşmak mümkündür. Öyle ki; okuyucular, yazarın benimsediği bu üslup özelliğiyle oluşturduğu ifadeleri okuduktan sonra, Çuvaşların tabiriyle küçük bir kazanın lapası gibi tatlı bir düşüncenin dimağlarına yerleştiğini hissederler (Artemyev, 1991:194, 199)

Oldukça çalışkan bir kişiliğe sahip olan Hvetir Uyar, deyim yerindeyse kollarını sıvayarak günlerin geçmesine aldırmandan çalışır ve yeni eserler kaleme alır. Çalışmalarını hiçbir zaman aceleye getirmeyen yazar, eğer içinde bir heyecan oluşmaz, ilham gelmezse günlerce tek bir kelime bile yazmaz. Yazdıklarını ise olağanüstü bir titizlikle, kılı kırk yararcasına inceleyip sorguladıktan sonra, eğer tatmin olursa kitap olarak gün yüzüne çıkarır. Kolay beğenen birisi değildir. Bu noktada Polonyalı yazar Yan Parandovskiy, yazarın eser yaratma sürecini simyacılardan altın yapmaya çalışırken çektikleri sıkıntılara benzeterek oldukça doğru ve yerinde bir karşılaştırma yapar. Nitekim, Hvetir Uyar için yaratma süreci böylesine ağır ve sancılıdır (Artemyev, 1991:200).

Uyar'ın bu şekilde titiz çalışması ve derinlemesine incelemeleri, eserlerinin kurgusuyla birlikte cümle kuruluşlarının da oldukça sağlam olmasını sağlamıştır. Eserlerindeki ifadeler öylesine sağlamdır ki, cümlelerindeki kelimelerin yerini bile değiştirmenin imkânsız olduğu böylesine şiirsel bir anlatım olanaklarını yakaladığını söylemek yanlış olmaz. Bununla birlikte cümlelerini fazla uzatmayı sevmeyen yazar, süslü bir anlatım tarzına da asla meyletmez. Cümlelerini bütünüyle gereksiz sözcüklerden arındırarak kurar (Arlanova, 2004:?). Yazarın bu şekilde cümle kuruluşlarında ölçülü oluşu, eserlerinde oldukça duru bir anlatım tarzına ulaşmasını sağlar. Ancak eser içerisinde zaman zaman detaylı tabiat ve karakter betimlemelerinin yapıldığı bölümlerde cümlelerinin uzadığı söylenebilir. Onun ifadelerinin belki de en önemli özelliği, okuyucunun onun bir eserini dikkatli bir gözle her okuyuşunda, farklı ve yeni bir şeyler bulabilmesidir. Bu da okuyucuyu ayrıca memnun etmektedir (Artemyev, 1991:199, 200).

Hvetir Uyar'ın sanat anlayışının şekillenmesinde İlle Tıhti'nin yanı sıra Rus edebiyatının önde gelen ustalarından A. Çehov ile Tolstoy'un tesirlerinin bulunduğu, daha önce belirtilmişti. Nitekim Uyar, yine onların tesiriyle Realizm akımını benimseyerek sanat anlayışını ve eserlerini bu çerçevede biçimlendirmiştir. Ancak onun eserlerinde az da olsa romantik akımın tesirlerine de rastlamak mümkündür. Dolayısıyla çok güçlü bir gözlem yeteneğine de sahip olan Uyar, realist bir bakış açısıyla eserlerinde oldukça başarılı ve resmedici tabiat ve karakter betimlemelerine yer vermiştir. Bunun yanı sıra Hvetir Uyar, aynı tesirle eserlerinin konusunu daima Çuvaşların sosyal hayatından seçmiş ve ömrünün sonuna kadar eserlerinde Çuvaş yurdunun ruhunu yansıtmayı sürdürmüştür (1972:234; Artemyev, 1991:195, 199; Osipov, 2004a:77).

Sahip olduğu söz konusu gözlem yeteneği sayesinde Uyar'ın diğer Çuvaş yazarlarından ayrıldığı en önemli özelliklerinden birisi de, eserlerinde insanın içindeki duyguları, duygularındaki ani iniş çıkışları, dürtüleri ve ruhunun derinliklerindeki, oldukça detaylı, gerçekçi ve inandırıcı bir şekilde okuyucunun gözleri önüne sermekteki başarısıdır. Tabiri caizse; hikâye ustası, bir eldivenin iç yüzünü dışına çevirir gibi insan ruhunun derinliklerinde gizli saklı kalmış her ne varsa, onları okuyucunun gözleri önüne tüm açıklığıyla sermekte mahirdir. Yazara bir karakterin psikolojisini tahlil etmek için ise, sosyal hayatta gözlemediği veriler, günlük ev hayatı izlenimleriyle Çuvaş âdet ve gelenekleri yeterlidir. Yazar, bu verilerden hareketle hemen bir karakteri biçimlendirebilir. Özellikle roman ve hikâyelerinde gerçekleşen olaylar esnasında, detaylı bir şekilde kahramanların içsel ve karşılıklı konuşmalarına da yer verir. Bu üslup özelliği, okuyucuya olaylar karşısında kahramanın takındığı tavrı, o an sahip olduğu düşünüş biçimini çok net bir şekilde göstermesinin yanında, yazara kahramanının duygusal yönelimlerini daha net bir şekilde ortaya koymasına için yardım ederek yazarın gerçekleştirmiş olduğu psikolojik tahlillerinin derinliğini ve değerini artırır. Yazar, psikolojik çözümlerini yaparken başta fizyoloji ve psikoloji bilimi olmak üzere; farklı bilim dallarına da başvurup onların verilerinden yararlanarak yazım sürecinde disiplinler arası çalışır. Söz konusu bu üslup özelliklerini, yazarın "İta Es Tinis (Nerdesin Deniz)" adlı eserinde çok net bir şekilde görmek mümkündür. Yazar, özellikle ömrünün son yıllarında kaleme aldığı hikâyelerinde, psikolojik tahlilleri için yenilikler arar ve bu yenilikleri eserlerinde uygulayarak ustalığını bütünüyle açığa çıkarır (Artemyev, 1991:195; Vasan, 1994:64).

Hikâye üstadına yazım sürecindeki bütün bu yetkin özellikleri, kaleme aldığı eserinde amaç edindiği ana fikri daha olgun ve anlaşılır bir şekilde ortaya koymasına, anlattığı olayların iç yüzünü daha net bir şekilde okuyucuya sunabilmesine de imkân vermiştir.

Hvetir Uyar'ın eserlerindeki kahramanlar da, bir köylüden başlayarak en üst mevkilerdeki bürokratlara kadar çeşitli statülerde bulunan Çuvaş sosyal hayatında karşılaşılacak sıradan ve gerçek tiplerdir. Hatta yazarın temel kahramanları kendisi gibi bir yazar olan eserleri de vardır. Bu eserlere "Piççişipe Şilli (Ağabey

ile kardeşi)” hikâyesi örnek verilebilir. Hafızalardan silinmeyen ve eşi benzeri olmayan karakterler yaratmakta usta olan Uyar, eserlerinin kahramanlarını da tamamen Çuvaşların sosyal yaşamına ve dünya görüşüne uygun bir şekilde biçimlendirmiştir (Grigoriyev, 1990:86; Artemyev, 1991:194; Osipov, 2004b:70).

Bununla birlikte Hvetîr Uyar, eserlerindeki kahramanların gerçekleşen olaylar karşısındaki düşünüş tarzlarını, duygularını ve içinde buldukları durumları; çok söz kullanmadan ustaca betimlemeyi bilir. Onun hikâyelerinde karakterler çok konuşmazlar. Onların duyguları ve düşünceleri, yüzlerinden ve davranışlarından anlaşılır. Bu, kahramanların tek bir söz söylemeden çok net bir şekilde belli olabilecek şekildedir. Mesela “Şurlîhri Vilîm (Bataklıkta Ölüm)” hikâyesindeki ihtiyar Şults, hiç konuşmasa da; onun duyguları okuyucular tarafından çok net bir şekilde anlaşılabilir (1972:234).

Hvetîr Uyar, yalnızca üslubunun öne çıkan bu temel özellikleri ve halkı merkeze alan sanat görüşüyle değil, eserlerinde dile getirdiği Çuvaş halkının sosyal yaşamına temas eden temel konularıyla da okuyucuları tarafından çok sevilmiş ve kabul görmüştür. Onun başta hikâye ve romanları olmak üzere eserlerinde ele aldığı konular oldukça çeşitlidir. Bu sebeple, bu konuları, farklı temalar altında detaylı bir şekilde eser örnekleriyle incelemek daha uygun olacaktır.

3. Yazım Faaliyetleri

Edebî sahadaki yolculuğu, İvan Muçi ile İlle Tîhti'nin teşviki ve yönlendirmesiyle 1930'lu yıllarda başlayan Uyar, Çuvaş edebiyatında romandan öyküye, eleştiriden denemeye, gezi yazısından biyografiye pek çok türde sayısı kırka yaklaşan eser kaleme almış, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan döndükten sonra (1943) oldukça hacimli olan ve değeri göz ardı edilemeyen eserlerini birbiri ardına yayımlamaya başlamıştır (Artemyev, 1991:192 – 194; Arlanova, 2004:?). Uyar tarafından kaleme alınan bu eserleri topluca aşağıdaki gibi göstermek uygun olacaktır (Yuryev, 1968:307; Afanasyev, 2006:455):

Şîl “kaynak” (1940; eleştirel hikâye); *Sukmak* “Patika” (1941; hikâyeler), *Şulsem-Yîrsem* “Yollar İzler” (1943; hikâyeler), *Upa* “Ayı” (1944; çocuk hikâyeleri), *Kuşukpa Huraşka* “Kuzma ve Juçka” (1945; çocuk hikâyeleri), *Suk Şiv Hîrrinçe* “Sok Nehri Kıyısında” (1947; hikâyeler), *İltîn Kîrkunne* “Altın Sonbahar” (1951; deneme), *Pirîn Yençe* “Bizim Memleketimizde” (1952; hikâye, gezi notları), *Şurça Tavraşinçe* “Şurça Çevresinde” (1952; Roman), *Pulîşî Upa* “Balıkçı Ayı” (1957; çocuk hikâyeleri), *Şenni Şînet* “Yeni Kazanır” (1957; denemeler), *Yalanah Şul Şinçe* “Her Zaman Yolda” (1958; deneme, gezi notları), *Tîvan Şirşiv Tîrîh: Şul Şinçe Kurnisem* “Memleketimizde, Yol Boyunca Gördüklerimiz” (1962; gezi notları), *Kulîş İşe Pulîş* (1962; eleştirel hikâyeler), *Tanata* “Kapan” (1964, 1974; roman), *Vişî Kun, Vişî Kaş* “Üç Gün, Üç Gece” (1965; hikâyeler), *Tri Dnya Noçi* “Üç Gün Üç Gece” (1967; Rusça - hikâyeler);

Pir Sîmah “Bir Söz” (1968; hikâyeler, denemeler), *Şuşıra, Sayan Tivansem Patînce* “Şuşıra, Saya Dağları Çevresinde” (1970; gezi notları), *Teleyli Palyuk* “Mutlu Palyuk” (1971; hikâye, deneme), *Pisatelpa Pallaşni* “Yazarla Tanışma” (1972, hikâye, deneme), *Şul Kîneki* “Yol Kitabı” (1978; deneme, gezi yazısı), *Kîmaka Yusattarni* “Ocağın Tamiri” (1979; eleştirel hikâyeler, hatıralar), *Sîmah Meheli* “Sözün Kuvveti” (1980, deneme), *Kîrhi Şumîr* “Sonbahar Yağmuru” (1984; roman), *Oдно Slovo* “Bir kelime” (1985; Rusça – deneme), *Oдно Slovo* “Uzak ve Yakın Yollar” (1987; Rusça - gezi notları), *Çıvaş Şinni İnşetri Şırşivsençe Kursa Şüreni* “Çuvaş İnsanı Uzaktaki Ülkelerde Görmek” (1991; gezi yazısı), *Cizn’ i Smert’ Malenkogo Kitaytsa* “Çinlilerin Yaşamı ve Ölümü” (1994; Rusça. – hikâye, deneme), vd.

Yukarıda listelenmeye çalışılan Çuvaş edebiyatının pek çok türünde kaleme alınmış bu eserlerin her birisinde Hvetîr Uyar, toplumcu bir anlayış ve millî bir şuurla hareket ederek Çuvaşların sosyal hayatlarına dair önemli ve karmaşık bir meseleyi gündeme getirmiş, sosyal hayatta karşılaşılan aksaklıkları, çelişkileri, yapılan hataları ve yanlışları gösterip ortadan kaldırmaya yönelik olarak orijinal ve yeni fikirler beyan ederek toplumsal sorunlara katkı sunmaya çalışmıştır. Özellikle, eserlerinin hemen hemen birçoğunda çalışmanın, üretmenin önemine dikkat çeken Uyar’ın eserleri, toplumsal ilerlemenin önüne set çeken konulara bir eleştiri niteliğindedir. Yazarın didaktik bir üslupla kaleme aldığı roman ile hikâyeleri ise daha çok köyle şehir hayatı, aydınların çalışmaları veya gençlere eğitecek ve düşündürecek, onların kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak konulardadır (Artemyev, 1991:194; Osipov, 2004a:76, Osipov, 2004b:70).

Onun eserlerindeki en önemli temalardan biri, hiç şüphesiz savaş temasıdır. Kendisi de İkinci Dünya Savaşı gazisi olan Hvetîr Uyar, bu eserlerinin bir kısmında realist bir bakış açısıyla savaş dönemindeki Çuvaş sosyal hayatını, halkın o dönemde çektiği sıkıntıları ve yaşadığı felaketleri, türlü yönlerden gözlemleyip detaylı bir şekilde betimleyerek göstermeye çalışmıştır. Savaş temasını ele aldığı kimi eserlerinde ise Uyar, faşizmin ve onun öncülerinin ideolojisini ve değer yargılarını çeşitli açılardan bütünüyle gözler önüne sermiştir. Onların saldırganca ve tehlikeli faaliyetlerini göstermek suretiyle de halkı kapitalist dünyanın tehditlerine ve faşist bir savaşın ateşini yakmaya çalışanlara karşı uyanık olmaya ve Sovyet ülkesini faşistlerden temizlemek için mücadeleye çağırmıştır (1972:136, 238).

Uyar, özellikle cephe ile cephe gerisindeki ilişkiyi ele aldığı eserlerinde, savaşa giden genç delikanlılar ile cephe gerisindeki halkın psikolojilerini de tahlil ederek o dönemde yaşanan mücadeleyi onların gözünden başarılı bir şekilde eserlerinde resmetmeye çalışır (1972:234, 238).

Uyar’ın savaş temasını işlediği eserlerinden bazılarında ise baş kahraman olarak çocuklar da yer almış, bu çocuk kahramanlar, eserlerin içerisinde karakter özellikleri bakımından çalışkanlıkları, özverili ve gayretli olmaları ve mütevazilikleriyle öne çıkmışlardır. Bu eserlerde de cephe gerisindeki sosyal

hayat resmedilmekle birlikte çocukların savunma için para toplamaları, savaşta bulunan öncü askerî birliklerin ailelerine yardımlarda bulunarak onlara destek olmaları, işlenen başlıca konular arasında yer almıştır. Hvetîr Uyar, savaş temasını işlediği hemen tüm eserlerinde temel olarak insanların içindeki vatanseverlik duygularını pekiştirmeye çalışarak savaşa katılanları cesaretlendirmeyi ve millî mücadelenin başarıya ulaşmasını temin etmeyi amaçlamıştır. Onun “Kuşukpa Unın Tusîsem (Kuşuk ile Onun Dostları”, “Şurlîhri Vilim (Bataklıkta Ölümler)” (1942), “Tivansem Kiteşşi (Kardeşlerin Yanıbaşı)”, “Sunarşi (Avcı)” (1943), “Suk Hîrinçe (Suk Kıyısında)” (1944) adlı hikâyeleri, savaş temasının tüm gerçekliği ile işlendiği eserler arasındadır (1972:136, 238).

Uyar’ın eserlerinde yer verdiği en önemli temalardan biri de, 1917 Ekim Devrimi’yle birlikte oluşan siyasi iklimle Sovyet ülkesinde gerçekleşen siyasi-sosyal değişimler ve yenilikler, bu yeniliklerin halka tanıtılması ve benimsetilmesidir. Hvetîr Uyar’ın doğup büyüdüğü yıllar, devrim ateşinin ülkeyi sardığı, oldukça köklü değişimlerin yaşandığı yıllar olmuş, devrimin getirdiği yenilik, gerçekten de halkı sosyal hayata yeni bir bakış açısıyla bakmaya zorlamıştır. 30’lu yılların başında, cahil Çuvaş köylerinde kolektif çiftlikler kurulmaya başlanmış, bu zamana kadar kolektif çiftlik, kolektif iş nedir bilmeyen köylüler, bu yenilikten dolayı oldukça komik durumlara düşmüşlerdir. Halkta bu kolhozla ilgili oluşan telaş ve endişeyle birlikte ortaya çıkan komik işler ve ilgi çekici durumlar, genç Hvetîr’in gözü önünde olup bitmiştir (Osipov, 2004a:75, 76).

Çuvaş büyükleri, yeni, daima dış kırar, demişlerdir. Gerçekten de ülkeye siyasi ve sosyal konularda bir karmaşanın hâkim olduğu yıllarda, iktidarda olanlara güvenemeyen Çuvaşların gerçekleşen yenilikleri ve diğer gelişmeleri kabullenmeleri kolay olmamıştır. Yaşanan değişimlere daima temkinli yaklaşarak bir adım atmaktan çekinmişlerdir. Yeni hayatı benimseyen ve yazdığı eserlerle yeni hayatın yerleşip güçlenmesi için yoğun bir gayret gösteren Hvetîr Uyar, yaşadığı dönemdeki bu gelişmeleri, kolektif çiftliklere girmek için bekleyen insanların ruh hallerini ve düşünüş tarzlarını yakından gözlemlemiş ve bu verileri analiz ederek onları rahatsız eden meselelerin özünü anlamıştır. Böylece Uyar, bu eserlerinde bir taraftan yoksul olan ve çekingen bir kişiliğe sahip olan Çuvaş köylülerinin büyük savaş sonrasındaki yıllarda hayatlarında gerçekleşen değişimleri, bu değişimler esnasında yaşadıkları sıkıntıları göstermeye çalışırken bir taraftan da yenilikleri tanıtarak onların korkularını bitirmeye ve yenilikleri benimsemelerini sağlamaya çalışmıştır (Osipov, 2004a: 75, 76; Osipov, 2004b:71). Özellikle yazarın “Teyleli Palyuk (Mutlu Palyuk)” adlı hikâyesinde, yeni ile eski arasındaki karşıtlık açık bir şekilde sergilenmiştir. Yazar tarafından yeninin eskiyi, iyinin kötüyü alt etmesi, dönemin gerçekliğiyle hikâye kurgusunun bütünleştirildiği eser içerisine sembolik bir mesaj olarak hissedilir bir şekilde yerleştirilmiştir (Grigoriyev, 1990:87).

Onun kaleme aldığı bu eserlerde, dönemin köy hayatı tüm gerçekliğiyle betimlenmiş, çok düşünen, sorgulayan ve aynı zamanda çok yetenekli olan köy

insanın saflığı, kinayeli bir anlatımla gözler önüne serilmiştir. Eserlerdeki kahramanlar da anlamlı bir şekilde yetenekli elleriyle o döneme kadar gerçekleştirilmeyen yenilikleri hayata geçiren ve birlik ruhu içerisinde toplumu ilgilendiren konularda yapılacak işler için canlarını vermeye hazır olan kişiler olarak biçimlendirilmişlerdir. Uyar'ın bu konu kapsamında yazdığı eserler arasında “Pir'in Yence (Memleketimizde)”, “İk İrahman Pirne Piri Pirahman (İki İrahman Birbirini Bırakmadı)”, “Şil (Kaynak)”, “Teyleli Palyuk (Mutlu Palyuk)” ve “İltin Şirkunne (Altın Sonbahar)” hikâyeleri gösterilebilir (1972:101; Osipov, 2004a:75 - 77; Osipov, 2004b:71).

Uyar, Çuvaş halkının geçmişteki yaşamını betimleyerek gözler önüne sermek, tarihte gerçekleşmiş olay ve olguları değerlendirmek ve böylelikle yeni nesillerin o dönemdeki halkın yaşamını daha iyi anlamasına yardımcı olmak amacıyla tarihî konulu eserler yazmak için de çok çalışmıştır (1972:281). Onun ilk baskısı “Çurça Tavraşinçe (Şurça Çevresinde)” adını taşıyan tarihî romanında Çar I. Nikola zamanında, Çalık idaresinin memurları tarafından Rus olmayan halklara karşı uygulanan baskı ve zulüm politikası ile ağır vergiler ele alınmıştır. Mari ve Çuvaş köylülerinin bu baskı ve zulüm politikasına karşı başlattıkları isyan hareketi, okuyucunun gözleri önüne oldukça gerçekçi ve aslına uygun bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır (Grigoriyev, 1990:73). O dönemde Çuvaş ve Mari köylülerinin çektikleri sıkıntılar ve yaşadıkları mağduriyetler, canlı bir şekilde betimlenirken halklar arasındaki dostluk teması da esere başarılı bir şekilde nakşedilmiştir (Grigoriyev, 1990:85).

Bu ana temaların yanı sıra Uyar'ın hikâye ve romanlarında bağımsız olarak halklar arasındaki dostluk ve kardeşlik duygusunu ve bunun gelişimini ele alan, Sovyet insanının günlük yaşamını, düşünüş tarzını ve karakterini betimleyen, sosyal hayatta görülen ahlâk çöküntüleri ile bunun ibretlik sonuçlarını yansıtan çeşitli temalara da önemli ölçüde yer verdiği görülür (1972:282, 292).

Uyar'ın söz konusu bu hikâye ve romanlarını kurgulama aşamasındaki yaratıcılığı, Sovyet kültürü ile Çuvaş halkının gelenek ve adetlerinden beslenir ve eserlerin içerisinde bu gelenek, adet ve ritüellere dair kayda değer ölçüde bilgiler verilir. Ancak eserlerinde yalnızca gelenek ve adetlere yönelik salt bilgiler vermekle yetinmeyen yazarın bu bilgilendirme aşaması, aynı zamanda Çuvaş kültürel unsurlarının diğer halkların kültürel unsurlarıyla karşılaştırmasını ve bu kültürlerin iyi yönlerinin benimsenmesini de içerebilmektedir (Grigoriyev, 1990:87, 96, 101). Yazarın üslubunun öne çıkan bu yönü, yine eserlerinin anlatımını süsleyerek onları zenginleştirmesinin yanında, Çuvaş gelenek ve adetlerinin yeni nesillere aktarılmasını ve yeni nesillerin bu gelenek ve adetleri daha iyi anlamalarını da sağlamıştır. Bununla birlikte yazarın hikâye ve romanlarından hemen hemen birçoğunda, yazarın kendi hayatından kesitlerin de yer aldığını ayrıca belirtmek gerekir. Nitekim bu eserler arasına ele aldığı konular itibarıyla “İştâ Es Tinîs (Nerdesin Sen Deniz)” ve “Suk Şivî Hîrrinçe (Suk Irmağı Kıyısında)” adlı hikâye ve romanları dâhil edilebilir. Gençlik yıllarında, tayga ormanlarında maceralı bir seyahate çıkan Uyar gibi “İştâ Es Tinîs ” adlı romanının

baş kahramanı Petir de en yakın arkadaşı ile tayga ormanlarında maceralı bir yolculuğa çıkmaktadır. Konusu ve kurgusu itibariyle Hariku Murakami'in "Sahilde Kafka" adlı eseriyle büyük benzerlik gösteren bu romanda, Petir'in yol boyunca yaşadıkları betimlenerek tecrübesiz başladığı hayat yolculuğundaki olgunlaşma süreci ele alınmaktadır. Uyar için de hayat yolculuğunun aynı şekilde başlayıp aynı şekilde sonlandığını söylemek mümkündür (Sofronova, 2010:109 - 111).

Ayrıca Uyar, söz konusu hikâye romanlarında Türk hikâye geleneğine benzer şekilde kahramanlarının kalp atışlarını dinler ve iyi ile kötünün mücadelesini yansıtmaya çalışır. Bu mücadelede yazar, genellikle iyileri veya olumlu yönleriyle öne çıkan kahramanları ödüllendirme gayreti içinde olmuştur. Herhangidir kahramanın davranış ve karakter özellikleri bakımından hoş olmayan yönlerini göstereceği zaman da, onların bu özelliklerini oldukça kinayeli ve iğneleyici bir anlatıma başvurarak bunu okuyuculara hissettirecek şekilde sunmaya çalışmıştır (Artemyev, 1991:196, 199).

Çuvaş edebiyatında usta bir hikâyeci, ressam ve bir psikolog olarak tanınmasının yanında, oldukça sivri dilli bir eleştirmen olarak da öne çıkan Hvetir Uyar'ın Çuvaş edebiyatında üzerine en çok eğildiği türlerden biri de eleştiri türü olmuştur. Uyar, bu türde de azımsanmayacak sayıda oldukça başarılı eserler vermiştir (Arlanova, 2004:?). O, kaleme aldığı bu eserleriyle eleştiri türünün Çuvaş edebiyatında yerleşmesini sağladığı gibi, bu eserlerinde yeni yöntemler ve şekiller deneyip yeni karakterler oluşturarak eleştiri türünün Çuvaş edebiyatında zenginleşip derin bir nefes almasını da sağlamıştır (Osipov, 2004b:70).

Kişilik özellikleri itibariyle oldukça cesur, zeki ve açık sözlü bir insan olan Uyar, kendisini baskı altına almak isteyenlere hiçbir zaman boyun eğip itaat etmemiştir. Özellikle ideolojik baskıların yoğun olduğu o dönemlerde başta eleştiri türündeki eserleri olmak üzere tüm eserlerini yazmak da yayımlamak da onun için oldukça güç olmuştur. Böylesine yoğun baskılara maruz kaldığı bu dönemlerde yazar hakkında hararetli karalama çalışmaları bile düzenlenmiştir. Böylelikle Uyar, çevresine burjuvazi düşünceleri yaymakla suçlanarak "Yurav" adlı eserinin satışı durdurulmuş ve onun toplatılması sağlanmıştır (Vasan, 1994:62). Ancak yazar yine de inandığı yolda ilerlemekte tereddüt etmemiştir.

Uyar, yazmaya başladığı gençlik yıllarından ömrünün son zamanlarına kadar eleştiri türüyle hep yakından ilgilenmiştir. Gözünün önünde gerçekleşen ve sosyal hayatta devamlı bir şekilde karşılaşılan insanlık dışı olaylara, insanlığın bıktığı çeşitli sorunlara, adaletsizliklere ve haksızlıklara karşı asla kayıtsız kalmamıştır. Özellikle bu noktada oldukça hassas ve tahammülsüz olan yazar için bu durum, daima yazması için tetikleyici bir etken olmuştur. O, kaleme aldığı eserleriyle toplumsal hayatta karşılaşılan temel sorunları ve eksiklikleri ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Nitekim yazar; toplumsal ilerlemenin önünde bir engel teşkil eden üşengeç insanları, tembelleri, sadece kendisi için çalışan ve kendisini düşünenleri, başta devletin çeşitli makamlarında görev yapan bürokratlar olmak üzere

çalışmayı sevmeyen ve işini düzgün yapmayan insanları, işten kaçanları, sahtekârlarla yalancı ve boşboğaz insanları, başkalarının sırtından geçinen ve halkın varlığını yağmalayan kabadayı, anlayışsız ve dalkavuk insanlar ile düzeni bozanları eserlerinde kızgın tava üzerinde dans ettirmiştir. Bununla da yetinmemiş, onları halk içinde açığa çıkarıp rezil ederek utandırmaktan da geri kalmamıştır (Osipov, 2004a:75, 77; Osipov, 2004b:70).

Onun keskin gözlerine çarpan böyle insanlar ve onları koruyup kollayanlar, onun dozu oldukça yükselen iğneleyici sözlerinden kendilerini kurtaramazlar. Ancak oldukça merhametli ve samimi bir kişiliğe de sahip olan yazarın sivri kalemi, onların sadece yanlışlarını gösterip eleştirmekle yetinmez. Onlara tavsiyelerde bulunup yol göstererek onların doğru yola girmelerine ve böylece topluma kazandırılmalarına yardımcı olur, onlara inanan insanları daha dikkatli, gözü açık ve daha zeki olmaları noktasında uyarıcı bir işlevi de yerine getirir. Böylelikle onun eleştiri türündeki bu eserlerinde de konusu itibarıyla kahraman olarak bir köylüden başlayarak üst düzey bir yöneticiye kadar Çuvaş sosyal yaşamında karşılaşılabilecek çeşitli statülere sahip insanları görmek mümkün olur. Özetle söylemek gerekirse onun eleştiri türündeki eserlerinde, sosyal ve politik konulara dair üzücü ve gülünç olaylar gündeme getirilir ve bu konular onun yetkin ellerinde oldukça keskin ve kinayeli bir üslupla ilgi çekici birer eleştiri hâline gelirler. (Osipov, 2004a:75, 77; Osipov, 2004b:70).

Bu şekilde, gerçek hayatta oluşan aksaklıklar, ortaya çıkan komik durumlar ve meydana gelen üzücü olaylar, cahil Çuvaş köylerinde çok yaşanmıştır. Dolayısıyla, yaşanan gelişmelerden sahip olduğu gözlem yeteneği ile yararlanmasını iyi bilen genç eleştirmenin bu sayede mizahtaki ustalığı 1930-40'lı yıllarda çok hızlı bir gelişim kaydetmiş, 1950-60'lı yıllardan itibaren eleştiri eserlerini birbiri ardına yayımlamıştır (Osipov, 2004a:77; Osipov, 2004b:70).

Onun “Mayne Pilmesîr (Yol Yöntem bilmeden)” (1930)” adını taşıyan ilk eleştirel hikâyesinde, yaptığı işe önem vermeyen ve kötü çalışan insanların oldukça sert bir şekilde eleştirildiği görülür. Eser boyunca iyi niyetle başlanılan bir işin yol ve yöntem bilinmeden yapılırsa zarar görüp bozulabileceğine dikkat çeken Uyar, okuyuculara çalışmanın, kendini geliştirmenin ve donanımlı olmanın önemini vurgulayan bir de mesaj vermektedir. O, eleştiri türündeki bu eserleriyle bir bakıma toplumsal hayattaki ahlaki güzellikleri göstermeyi, Çuvaşların sosyal yaşamına dair iyi ve faydalı olduğu düşünülen uygulama ve anlayışların korunup devamlılığının sağlanmasını ve yeniliklerin inşasını kendisine amaç edinir (Osipov, 2004a:74, 76).

Halkla konuşup sohbet etmek için edebiyatın en iyi yöntem olduğunu düşünen Uyar, bir sohbet havasında kaleme aldığı deneme türündeki eserlerinde ise, okuyucular için kendi dünyasına benzeyen güzel bir dünya oluşturmuştur. O, bu eserlerini de derin bilgilerle süsleyerek dile getirmiş olduğu sosyal hayata temas eden önemli konuları özgün bir üslupla sanki kendisi bulmuş gibi sunmaya özen göstermiştir. Bununla birlikte denemelerinde hayatın içinde yer alan temel

meselelerin başkalarının fark edemediği, doğrudan göze görünmeyen yönlerini de göstermeye çalışan Uyar, bu eserlerinde dilini oldukça sadeleştirmiş, estetik ve canlı bir dil kullanmıştır. Onun eleştiri ve denemelerinde yer verdiği temel konular, daima yeni fikir ve duyguları açığa çıkardığı gibi, güncelliğini de hiçbir zaman kaybetmemiş, halk arasında hızlıca yaygınlaşarak her dönem sevilerek okunmuştur (Artemyev, 1991:194; Osipov, 2004a:74).

A. Artem'ye'v düz yazı ustasının denemeleriyle ilgili olarak “denemeleri lirik duyguları ısıtır, olgunlaştırır. Hepsinde ince bir mizah hissedilir. Kahramanlar cömert ve içten, samimi net kişilikler olarak görünürler. Onların konuşmalarının, düşüncelerinin hepsi kendileriyle ilgili” şeklinde bir değerlendirmede bulunarak onların niteliğini ortaya koymuştur (Arlanova, 2004:?).

Hayatı ve insanları iyi tanımadan yazarlık vasfının ağırlığını henüz yolun başındayken çok derinden hisseden Uyar, yetkin bir yazar olabilmek, hitap edilen kitlenin tümünü kucaklayabilmek ve onların hayatlarına temas edebilmek için, bir yazarın herkesten çok gezip dolaşması, öğrenmesi, halkın hayatını, geleneklerini, adetlerini ve hayattaki mücadelesini doğru ve inandırıcı bir şekilde yazıp göstermesi gerektiğine inanmıştır (Arlanova, 2004:?). Yazar, işte bu düşünceyle devletin idari sınırları içerisinde bulunan rayonları ve köyleri tek tek dolaştığı gibi çocukluk döneminden başlayan seyahat etme ve dünyayı görme ihtirası ile ömrünün son anlarına kadar Hindistan'dan Sirilanka'ya, Macaristan'dan Kolombiya'ya, Bulgaristan'dan Sibirya'ya kadar dünya üzerinde ayak basılmadık ülke bırakmamıştır. Çuvaşların önde gelen yazarlarından P. Husankay, Hvetir Uyar'ın işte bu yönüne dayanarak onun eserleri hakkında “Uyar, bugünü yazmaz bir ömürlük yazar.” demektedir (Grigoriyev, 1990:98).

Tek bir kitap yazmak için binlerce kilometre yol gittiğini bildiren Uyar, seyahat etme hastalığının başlamasını ise şöyle değerlendirir: “Evde otura otura tümüyle yosun tutuyor gibi olursun. Elin ayağın katılaşıp. Düşüncelerin tembelleşir. Seni kendi işin de affetmez olur. Sadece herhangi bir yerde, uzaktaki bir inşaatta değil, senin olmadığın her yerde gerçek hayat geçip gidiyor gibidir.” İşte bu satırlardan da anlaşılacağı üzere hayatı ile çalışmaları daima bir uyum içerisinde olan Uyar, bu düşüncelerle yerinde duramazdı. Çeşitli ülkelere gidip buraları görür, buralarda farklı farklı insanlarla tanışıp konuşur hatta oralarda yapılan işlere katılarak bu zorlu işleri yapmayı denerdi. Elbette, gittiği yerlerden hiçbir zaman eli boş dönmez, gezdiği yerlerde ne görüp öğrendiyse birkaç denemenin, gezi yazısının alt yapısını oluşturacak materyalleri toplayıp gelirdi. Onun sanatsal ve edebî değeri yüksek deneme ve gezi yazısı türündeki bu eserleri böyle oluşmuştur (Grigoriyev, 1990:98; Artemyev, 1991:200).

Uyar, kaleme aldığı gezi ve deneme türündeki bu eserlerinde okuyucularını, gittiği ülkelerin genel özellikleri, insanları, bu insanların geçmişte ve o dönemdeki yaşam biçimleri, zenginlikleri, üretim faaliyetleri, gelenek ve adetleri ile tanıştırdı. Ancak, yazar gezip gördüğü ülkelere dair sadece salt bilgiler vermekle yetinmezdi elbette. Bu yerlere dair sıra dışı gözlemlerini okuyucularına aktarırken

resmedici ve canlı betimlemelere de başvururdu. Ayrıca Uyar, bu ülkelerin Çuvaşistan'la olan benzerlik ve farklılıklarını da değerlendirerek bu ülkelerde keşfettiği faydalı ve işlevsel olduğuna inandığı bilgi ve uygulamalara eserlerinde yer vermeyi ihmal etmezdi. Bu değerlendirmeleri sırasında belirttiği bu birikimden - Çuvaşların yararlanmaları gerektiğini vurgulayarak söz konusu bu birikimi yaşamlarına uyarlayabilmeleri için onlara yol gösterirdi (1972:289; Grigoriyev, 1990:98 – 101). Onun bu niteliklere sahip eserleri arasında “Şuşuşıra, Sayan Tivisem patınçe (Şuşuşıra, Sayan Dağları Yakınında)”, “Tivan Şirşiv Tulaşınçe (Ana Vatanın Dışında)”, “İnçi Utravî (İnci Adası)”, “İndire Kursa Şüreni (Hindistan'da Gezip Gördüklerim)”, “Şipirti Çivaşsem (Sibirya'daki Çuvaşlar)”, “Şul Kineki (Yol Kitabı)” “Tivan Şirşiv Tirih (Ana Vatan Çevresinde)”, “Muskav Şulî Şinçe (Moskova Yolu Üzerinde)” adlı eserleri gösterilebilir. Uyar, bunlar içerisinden “Tivan Şirşiv Tulaşınçe” adlı eserinde yukarıda belirlenen ölçütler çerçevesinde Bulgaristan'ı bir değerlendirmeye tâbi tutarken; “İnçi Utravî”, adlı eserinde Srilanka adasını, “İndire Kursa Şüreni”de, Hindistan'ı, “Şuşuşıra, Sayan Tivisem patınçe” adlı eserinde ise, Stalin'in bir dönem Sibirya'da sürgün yaşadığı yerleri çeşitli açılardan ele almaktadır. Yazar, “İri Şin (İyi İnsan)” adlı bir başka eserinde ise, okuyucularını Krahoyarsk'da, HES yapılan yerde çalışan beton işçileriyle tanıştırrır. Bir Çuvaş olan Hisep Palli, İrkutsk'da, HES yapılan yerde gerçekleştirdiği zahmetli ve özverili işler için ödül alır ve daha sonra da Lenin nişanına layık görülür (Grigoriyev, 1990:98 – 101).

Uyar'ın öne çıkan bir başka yönü ise, gerçek bir beynelmilel bir yazar oluşudur. Nitekim o, halklar arasındaki dostluk ve kardeşlik duygusunu geliştirmek için tüm gücünü, aklını ve enerjisini kullanmaktan kaçınmamış, daima büyük bir aile vurgusu yapmıştır (Grigoriyev, 1990:101; Artemyev, 1991:199). Onun bu yöndeki çabası, farklı ülkelerden pek çok yazar, şair ve sanatın farklı kollarından aydınlı dostluk kurmasını sağladığı gibi Çuvaş edebiyatının dünyaya açılmasına, eserlerinin başta Rusça olmak üzere farklı dillere çevrilip yayımlanmasına da olanak sağlamıştır. Aynı şekilde, Uyar'ın kendisi de bu gelişmelere kayıtsız kalmamış, dünya literatürüne ait pek çok kült eseri Çuvaş edebiyatına kazandırmıştır. Onun eserlerini tercüme ettiği bu yazarlar ve şairler arasında A. Çehov (*Albion Hiri* “Albion'un Kızı”, *Çinovhik Vilimi* “Memurun Ölümü”, *Caloba Kineki* “Şikâyet Kitabı”, *Hirurgi* “Cerrahlar”, vd.), D. Behiy, E. Federov, O. N. Garni-Mihaylovskiy (Sarpi dramı) ve S. Dikovskiy gibi isimler gösterilebilir (Yuriyev, 1968:306 – 307; 1972:282; Arlanova, 2004:?).

Hvetir Uyar; aynı zamanda İ. Muçi, İ. Tihti, S. Elger, L. Agakov, M. Gorki, A. Fedeyev, D. Bedniy, G. Mihaylovskiy, N. Teleşov, S. Dikovskiy vd. pek çok yazar ve şairin hayatları ve sanatları hakkında azımsanmayacak sayıda biyografi ve makalenin de yazarıdır. Adı geçen yazarlardan bazıları, Çar zamanında baskı altındaki Çuvaşları savunarak onlara uygulanan baskı hakkında gazetelerde yazmışlar, Çarın ve yardakçılarının aldatıcı sözlerini bertaraf ederek Çuvaş adını temize çıkarmışlardır. İşte yapılan bu güzel iş için Uyar'ın bu eserleri, Çuvaş halkı

adına bu yazarlara bir teşekkür niteliği taşımaktadır (Yuryev, 1968:306; Artemyev, 1991:199, 200).

Uyar'ın edebiyat tarihine de pek çok katkıları olmuştur. 1946 yılında o, İvan Muçi ile birlikte “Oktyabrti Revolyutsiççenhi Çıvaş Literaturi (Ekim devrimine kadar Çuvaş Edebiyatı)” adlı seçme metinler kitabı ile “Vırıs Pisatelisem Çıvaşsem Şinçen Şirnisem (Rus Yazarların Çuvaşlar hakkında Yazdıkları)” adlı kitabı yayımlamıştır. 1949 yılında ise Çuvaş folkloruna dair topladığı materyalleri “Çıvaş Folklorne Puhsa: Tıvan Şırşıva Sıhlani (Çuvaş Folklorunu Derleme: Ana Vatani Koruma)” adıyla kitaplaştırmıştır (Yuryev, 1968:306).

Uyar, bu şekilde edebî türlerin birçoğunu kullanıp sosyal hayatın çeşitli alanlarına temas ederek farklı statülerde bulunan pek çok insanı kucaklarken elbette çocukları da unutmamıştır. Çocuklar için oldukça yalın bir dil kullanarak kaleme aldığı “Kuşuk, Pulışı Upa (Balıkçı Ayı)”, “Pulı Tıtni (Balık Tutmak)” vb. eserlerinde, çocuklara birbirlerine saygı duymalarını, tabiatla canlıları sevmeyi; alçakgönüllü, çalışkan ve özverili olmayı öğretmiştir (Yuriyev, 1968:306; 1972:238).

5. Eserlerinden örnekler

Yukarıdaki bölümlerde Uyar'ın eserlerini oluştururken temel aldığı fikirler, sanat anlayışı ve yazım süreçleri oldukça detaylı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak Uyar'ın sanatındaki gücünü ve yetkinliğini net bir şekilde ortaya koyabilmek ve yapılan bu açıklamaları somutlaştırabilmek için onun öne çıkan eserlerinden birkaç tanesini burada örnekleyerek değerlendirmek daha uygun olacaktır. Eserlerinin hepsini değerlendirmek bu makalenin sınırlarını aşacağından, burada sadece “Tanata”, “Piççişi ve Şilli” ve “İk İrahman Pırne-piri Pırahman” adlı eserlerini ele aldık.

5.1. Tanata (1964, 1974)

İlk baskısı “Şurça Tavraşî” adıyla 1952 yılında yayımlanan tarihî nitelikli *Tanata* romanı, Uyar'ın yazım faaliyetlerindeki yetkinliğinin tüm yönleriyle ortaya konduğu en olgun eserleri arasında yer alır. Bu roman, aynı zamanda yazarın en büyük çalışması olarak kabul edilir (Artemyev, 1991:193).

Romanda anlatılan asıl olaylar, geçen yüzyılın ortasında Çuvaş tarihinde belirgin izler bırakan Şurça Savaşı'yla ilişkilidir. Çuvaş ve Mari köylülerinin devlet idaresi ve memurlarına karşı başlattıkları kitlesel hareket, tarihe “Şurça Vırşî” olarak geçmiştir. Nitekim Uyar da, “Tanata” romanıyla 1842 yılında, Çar I. Nikola zamanında İdil boylarındaki Şurça köyü çevresinde uğuldamaya başlayan büyük karmaşama ve heyecan dalgasına ışık tutmaya çalışmıştır (Grigoriyev, 1990:73, 74; Artemyev, 1991:193).

O yıllarda Çarlık yönetimi tarafından Rus olmayan halklara yönelik olarak yıllarca zulüm ve baskı politikası uygulanmış, Çuvaş ve Mari köylüleri türlü yöntemlerle sömürülerek sahip oldukları tüm varlıkları yağmalanmıştır. Çarlık

memurları, köylüler ormana ava gidiyorlar diye onlardan her yıl sansar parası toplamış, kovadaki bal arısının balını topluyorlar diye bal parası almışlardır. Tarla, bağ ve bahçelerden faydalanıyorlar diye zorla parasız ekmek aldıkları gibi ırmak üzerinden geçtikleri için de geçme parası istemişlerdir. Elbette yağma uygulaması bunlarla sınırlı kalmamıştır. Köylüler, besledikleri hayvanlar için de evlenmek için de para ödemek zorunda kalmışlardır. Kendileriyle ilgili olmasa da şehre yeni bir yönetici gelmiş veya bu yönetici şehirden ayrılmışsa yine misafirlik veya uğurlama parası gündeme gelmiştir. Memurlar tarafından başlatılan bu yağma hareketine katılmakta elbette kilise de gecikmemiştir. O da çocuğa ad vermek ve öleni defnetmek için köylülerden zorla para almıştır. Köylüler, bu paraları vermek istemediğinde veya veremeyecek duruma geldiğinde ise Çarlık yönetimimin polis memurları tarafından kırbaçlanarak en ağır şekillerde cezalandırılmışlar ve ağlayıp sızlayarak bu paraları ödemek zorunda kalmışlardır. Böylece idare memurları, idare yanlısı kişiler ve kilise zorbaları, yıllarca Çuvaş köylüsünün kanını emip fazlasıyla zengin olurlarken halkı da gittikçe fakirliğe sürüklemişlerdir (Grigoriyev, 1990:73 – 74).

Şirkasi köyüne üstünkörü bakılınca, köylülerin kendi kaderlerine ve ağır şartlarına razı olup hiçbir kavga, gürültü yapmadan sessiz, sakin ve mütevazı bir hayat yaşadıkları düşünülebilir. Ancak detaylı bir inceleme yapıldığında, onların ruhsal dünyalarında baskı ve şiddet dönemine gönülden bir nefret ve düşmanlık ile devlet kurumlarına, devlet idarecilerine karşı bir mücadele başlatma isteğinin her geçen gün güçlendiğini fark edilir (Grigoriyev, 1990:74 – 75).

İdare yanlısı köy burjuvaları, romanın başkahramanı Uhtivan’a da rahat vermezler. Onu da bıçaklayıp yaralarlar. Bu yaşananlara çok üzülen ve tahammül edemeyen Yarile Amca, oğluna yapılanların hesabını sormak ve yaşanan haksızlıklar ile adaletsizlikler için, tedbirsizce ve can havli ile idareye karşı koymaya gider ancak talihsiz bir şekilde öldürülür (Grigoriyev, 1990:75).

Gerçekleşen bu talihsiz olaydan sonra, Uhtivan, bu yaşananlara artık dur demenin, Çarlık idaresine karşı gür sesini göstermenin gerekliliğini oldukça derinden hisseder. O, babası gibi oldukça iyi niyetli, merhametli ve olgun bir insan olsa da; “ben de insanım” diyerek asla fakirliğine, zulümlere ve köy burjuvaları ile idare yanlısı memurların zorbalıklarına boyun eğmez. Uhtivan, romanda her şeyden önce yeniliklere açık olan ve vatani için canı vermeye hazır bir insan, topluma mâl olmuş bir kahraman olarak öne çıkar. Uhtivan gibi düşünen, baskı ve ağır vergiler altında ezilen çeşitli halklar da çok sevdikleri öz vatanlarını kurtarmak için zamanla Uhtivan’ın mücadelesine katılırlar. Yoksul halkın büyük desteğini alan Uhtivan, orduda çeyrek yüzyılını geçirmiş Grigori’yev ve demirci Kas’yan, bir mücadelenin ateşini yakarlar ve gerçekleşen mücadelede zulüm gören halklara yol gösterirler. Romandaki olaylar şiddetlenip kızıştıkça, kahramanların yeteneği ve kararlılığıyla gerçekleştirdikleri mücadeleleri daha çok göz önüne çıkar (Grigoriyev, 1990:75, 76; Artemyev, 1991:194).

Romanın başında, Uyar tarafından bir kemanın incecik inleyen sesiyle bağlantı kurularak yaşanan acıklı olaylara ve zorlu yıllara atıfta bulunan oldukça detaylı ve başarılı bir betimlemeye de yer verilir. Bununla birlikte Uyar, roman boyunca halkın yaşamını, gerçekleştirdiği resmedici betimlemelerle derinlemesine göstermeye çalışarak akıllara kazınan oldukça tesirli tablolar oluşturur. Bu çarpıcı tablolardan birisi de, Uhtivan'ın bir çocuğa bir ekmek verdikten sonra, Çocuğun verilen ekmeği ne yapacağını bilmeden enine boyuna çevirip inceleyerek yiyecek mi yoksa oyuncak mı olduğunu anlamaya çalışmasıyla ilgilidir (Grigoriyev, 1990; 73, 74).

Tarihî gerçekliğin Uyar elinden mükemmel bir kurgu ve oldukça realist bir bakış açısıyla sunulduğu “Şurça Tavraşı” romanının ilk baskısı yayımlandıktan sonra, eleştirmenlerin fikirleri dikkate alınıp romana keşfedilen yeni tarihî belgeler de dâhil edilerek yeni bölümler eklemiş ve roman, temelinden yeniden düzenlenmiştir. İşte romanın düzenlenmiş bu yeni baskıları, “Tanata” adıyla 1964 ve 1974 yıllarında yayımlanmıştır (Arlanova, 2004:?). Konusu ve üslup özellikleri açısından kendine özgü tarihî bir roman olan “Tanata”, sadece Çuvaş okurlar arasında değil, Ruslar arasında da oldukça samimi bir şekilde benimsenip beğenilmiş ve Rusça olarak da yayını yapılmıştır (Grigoriyev, 1990:73, Artemyev, 1991:194).

“Tanata” romanı, Uyar'ın son yıllarına doğru yazar Hv. Agiver ile A. Vasil'yev tarafından “Şurça Tavraşınçe” adıyla tiyatroya da uyarlanmış ve Gençler Tiyatrosu'nun sahnesinde başarılı bir şekilde sahnelenmiştir (Agiver, 13.02.2019).

5.2. Piççişi ve Şilli “Ağabey ile Kardeşi”

Toplumsal hayatta karşılaşılan aksaklıklar ile çeşitli sorunların yanı sıra, Uyar'da yeniliği beğenmeyip yalnızca kendisini düşünen ve kendisi için çalışan insanları gösterme isteği de her zaman oldukça fazla olmuştur (Osipov, 2004a:76). Yazarın böyle eserleri arasında “Piççişi ve Şilli” adlı eleştirel öyküsünü göstermek mümkündür.

Dönemin tüm gerçekliğinin bir hikâye kurgusu içerisinde sunulduğu bu eserde, ünlü bir yazar olan Aleksandr Yakovleviç ile onun ağabeyi Uşip'in karakter özellikleri, düşünce yapısı ve davranışları detaylı bir değerlendirmeye tutulur. Böylece onların söz konusu bu özelliklerinden yola çıkılarak toplumun gelişimi üzerinde engel teşkil eden, halkı sömüren kişileri göstermek ve yapılan hata ve yanlışlarla mücadele ederek halkı eğitmek amaçlanır (Grigoriyev, 1990:92).

Hikâyenin başkahramanlarından Aleksadr Yakovleviç, bir süre köy havası alıp ruh dünyasını düzene sokmak için doğduğu yere döner ve öz ağabeyi ile yengesinin yanında misafir olarak birkaç gün kalır. Ağabeyi Uşip ise, kardeşini köye her gelişinde çeşitli şekillerde yönetmeye çalışır. Cebi dolu olduğu zamanlarda, ona ilgi ve sempatiyle davransa da, cebinin boş olduğunu hissettikten

sonra ise ertesi gün onu geriye göndermek için kovalamaya başlar. Uşıp, bununla da yetinmez. Kardeşinin köye gelmesini fırsat bilerek onu kendisi için çalıştırıp ondan faydalanmak ister. Bu amaçla, geldiği gün kardeşine küreği tutturur ve gideceği güne kadar çalıştırır. Köy işlerini özleyen kardeşi için bu işleri yapmak ona zor gelmese de, Uşıp'ın işlerinin bir türlü bitmek bilmemesi yüzünden kendisinin yazarlıkla ilgili işlerini yapamaması onu derinden üzmektedir. Buna karşılık Uşıp, kardeşinin ünlü bir yazar olarak nam aldığını bilse de, onun çalışmasına, hikâye ve deneme yazmasına yardımcı olacak şartları oluşturmayı hiç düşünmez. Üstelik kardeşinin ünlü bir yazar olmasının ardına sığınarak onun himayesinde ilgilendiği çirkin işleri gerçekleştirmekten de geri kalmaz. Kendi bahçesi için çit çevirip sokağın yarısını böler ve bunu yaparken de kardeşinin himayesine güvenerek o, “hiç kimse karşı çıkamaya cesaret edemez” der (Grigoriyev, 1990:92, 93; .Artemyev, 1991:195).

Hikâyeyi okudukça Uşıp'ın karakter özelliklerinin daha belirgin bir şekilde açığa çıktığı görülür. Uyar, eser boyunca oldukça başarılı, detaylı betimleme ve psikolojik tahlillere de başvurur. Böylece Uşıp'ın ne kadar bencil, anlayışsız, kurnaz ve parayı seven sömürücü bir insan olduğunu okuyuculara oldukça çarpıcı bir şekilde sunmaya çalışır (Grigoriyev, 1990:92 - 94; Artemyev, 1991:195).

Sadece anlayışsız ve kurnaz değil, aynı zamanda doyumsuz bir insandır Uşıp. Her şeyi yerli yerinde ve yeterli olsa da, ormana gittiği zamanlar meşe kütüklerine imrenmekten kendini alamaz. Bir elli altmış tane kesip eve götürüp koysam diye düşünür. Bunu yapınca da hiçbir rahatsızlık, bir üzüntü duymaz (Grigoriyev, 1990:93; Artemyev, 1991:195).

O, kolektif ekonomiye de, kardeşinin ısrarıyla çok sonra kaydolar. Kendisini kolektif çiftlik için yanıp tutuşuyor gibi gösterse de, diğer insanlardan az çalışıp zenginlik ve refah içinde yaşamaya alıştığından kolektif çiftlikteki disiplinli çalışma sistemine gelemmez. Hasta olduğu yalanına başvurarak yoğun disiplinin diğer çalışanlar için olması gerektiğini, kendisinin böyle çalışamayacağını bildirir. Ancak Uşıp, kolektif çiftliğin işleri için hasta olmasına rağmen, kendi işini yapmak için gece gündüz uyumadan çalışmaya da hazırdır. Yaşı ilerlemiş olsa da mal mülk edinme sevdasından hiç vazgeçmez (Grigoriyev, 1990:193; Artemyev, 1991:195).

Çok küçüklükten beri birlikte oynayıp o zorlu günleri sırt sırta vererek birlikte aşsalar da Aleksandr Yakovleviç, ağabeyinin davranışlarına ve düşüncelerine bir türlü anlam veremez. Ağabeyinin niçin bu zamana kadar bencillikten ve mal mülk sevdasından kurtulmaya çalışmadığını anlamaya çalışır. Çok geçmeden “belki de insanın hayat içgüdüğü öyle. İnsan, daima geleceği için endişe eder” diye düşünür (Artemyev, 1991:195).

Aleksandr Yakovleviç, köyde geçirdiği günlerin ardından Şupaşkar'a dönünce, bir anda birkaç mektup birden alır. Gelen mektuplar, Kolhoz başkanı Basov ile orman bekçisindedir. Onların yazdıklarını okuyunca şaşkına döner. Ağabeyinin onun yazarlık vasfının ardına sığınarak yaptığı çirkin işleri acı bir

şekilde öğrenir. Bu durum, onu derin düşüncelere sevk eder ve hüzünlendirir. Bunun üzerine Aleksandr, ağabeyi gibi insanların çiftliğin ve diğer insanların üzerine bir kene gibi yapışarak onları sömüren topluma faydasız tipler olduğunu göstermek ve bu konuda insanları bilinçlendirmek gibi yerinde bir amacı benimseyerek bir eser yazmaya karar verir (Grigoriyev, 1990:93; Artemyev, 1991:196).

Uyar, işte bu ve bunun gibi eleştirel hikâyeler ile sömürücü ve anlayışsız insanların toplumun gelişimi önünde nasıl bir engel oluşturduğunu gözler önüne serer. Ayrıca yazar, böyle insanlardan fayda beklenilemeyeceğine dikkat çekerek bu insanlara karşı kararlı durup onlarla mücadele etmek gerektiği düşüncesini okuyuculara benimsetmeye çalışır (Grigoriyev, 1990:94).

5.3. İk İrahman PİRNE-PIRİ PİRİAHMAN “İki İrahman Birbirini Bırakmaz” (1941)

1941 yılında yayımlanan “Hiciv Öyküleri” adlı hikâye derlemesinde yer alan bu kısa hikâye, devrim sonrasındaki dönemde yaşayan halkın değişen hayatlarının betimlendiği, yeniliklerin ve kolektif çiftliklerin tanıtıldığı bir eser olarak karşımıza çıkar (Osipov, 2004a:76).

Eserde, temel olarak kolektif çiftliklerin kurulmaya başlandığı dönemde gerçekleşen yenilikleri benimseyerek kolhoza kaydolun VİRİM (uzun) İRAHMAN ile kolhoza girmekten korkan KİSKE (kısa) İRAHMAN’ın hikâyesi ele alınır. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde ise KİSKE İRAHMAN’ın gerçekleşen yeniliklerin farkına varıp gözünü nasıl açtığı yazar tarafından çarpıcı bir şekilde gösterilmeye çalışılır. Çocukluktan birlikte büyümüş olan ve birbirlerinin gözlerine bakarak ne düşündüklerini anlayabilen iki yakın arkadaşı kurulan kolhoz ayırır. VİRİM İRAHMAN kolhoza kaydolunca KİSKE İRAHMAN onunla konuşmaz olur. Kolhozlara güvenemeyen KİSKE İRAHMAN, daha sonra onunla ilgili aklında oluşan şüpheleri dağıtmak ve aklındaki sorulara cevap bulmak için köy köy dolaşmaya başlar. Yolda pek çok can sıkıcı olay yaşasa da bu gezi onun gözünü açmasını sağlar. Yakın arkadaşının davranışlarını, kolхозlarda gerçekleştirilen yenilikleri ve kolhoza kaydolun komşu köylerdeki köylülerin hayatını görerek gerçekleştirilen yenilikleri ve kolhozun faydasını daha iyi anlamaya başlar. Böylece kolhoz, başlangıçta iki arkadaşın arasına girse de, sonra onları tekrar bir araya getirir (Osipov, 2004a:76).

Uyar, hikâyesini bu şekilde kurgularken kolhoza girmek için bekleyen halkların psikolojilerini tahlil etmeyi de ihmal etmez. Onların ruh hallerini ve düşünce yapılarını betimlerken onları rahatsız eden meseleleri de detaylı bir şekilde değerlendirmeye çalışır (Osipov 2004a:76).

6. Hakkında Yapılan Çalışmalar

Çuvaş edebiyatının hemen her türünde eser veren ve hemen her konuya önemle eğilen HvetİR Uyar’ın hayatı, sanatı ve eserleri de pek çok çalışmaya konu olmuştur (Yuryev, 1968:307; Afanasyev, 2006:455; Uyar Hveder (Afanasyev

Fedor Ermilovich), 21.03.2019). HvetİR Uyar'la ilgili yapılan belli başlı çalışmalarını şöyle listelemek mümkündür:

Agakov, Leonid. (1965). Kulış Kuşeli Puşı An PultİR. *Yalav*, No 9.

Alager, Vaşleye. (1953). Şurça Tavraşınçe. *Yalav*, No 8.

Aleksin, Valeriy. (1997). Nostal'giya i Bol' Pisatelya: [o harodnompisatele Çuvaşii F. Uyar]. *Sovetskaya Çuvaşiya*, 1 marta.

Artemyev, Aleksandr. (1951). Hv. Uyarın "İltin Kırkunne" Kİneki pirki. *Yalav*, No 6.

Artem'yev, Yu. Mihayloviç. (2009). Storonnıy vzgyad na çuvaşey: [o knige 'Russkie pisateli o Çuvaşah' sost. Fedorom Uyarom]. *Sovetskaya Çuvaşiya*, 12 Marta, S. 15.

Aslan, Stepan. (1946). Tuslıhpa Yuratu Şinçen. *Tİvan Atıl*, No 1.

Çulkaş, Kuşma. (1965). Ku Çuhehi Şinsem Şinçen. *Kommunizm Yalavİ*, İyolin 14 – mİşİ.

Eshel, Arkadiy. (1948). *Çıvaş Halİhİpe Unİn Literaturi Aslı Oteçestvennİy Vİrşİ Kunİsençe*. Çıvaş Sovet Literaturi.

Grigoryev, Nikolay. (1964). HvetİR Uyar. *Yalav*, No 4.

Grigor'yev, İvan. (1967). Purnİş Çİnlİhne Pİssan. *Kommunizm Yalavİ*, AprelİN 17-mİşİ.

Huzangay, Atner. (2000). Obretennoe slovo: (pamyati narodnogo pisatelya Çuvaşii Hvetİdera Uyara). *Respublika*, No 30, 28 iyulya.

İlpek, Mikulayİ. (1964). Pallİ Prozaik. *Kommunizm Yalavİ*, AprelİN 19-mİşİ.

İrhi, Georgiy. (2009). Sİpaylİhne, Gracdanla hİyulİhne İşa Hıvmalla [Literature MuzeyİNçe ŞİravşİN asİnu kaşİ İrtni Şinçen]. *Sergey Curavlev SİN Ükerçİki Hİpar*, 30 Aka, S 4.

Nikolayeva, N. Alevtina. (1983). O Folk'lorno-izobrazitel'nih sredstvah v romane "Teneta" F. Uyara. *Aktualnie prolemi çuvaşskoy literaturi: sb. St. Nii yaz. Lit, İstorii i ekonomiki*, s. 118 – 125.

Suntal, Mihail. (1994). Hural Tu ta, Uyanlı Şİvİ: HvetİR Uyar Şuralnİ VİrİNİsençe Pula Kurnİ Şinçen. *Yalav*, No: 10. – C. 29.

Simakov, Victor. (2009). HvetİR Uyar 95 Şul Tultarmallİççİ. *Hİpar*, 28 Utİ, s. 3.

7. Sonuç

Buraya kadar hayatı, sanat çizgisi ve eserleri üzerine verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere Uyar, dünyaya geldiği 1914 yılından hayata veda ettiği 2000 yılına kadar daima Çuvaş sosyal yaşamının içinde yer almış, Çuvaş halkının siyasi ve sosyal bakımdan en karmaşık dönemlerine tanıklık etmiştir. Elbette Uyar, içinde taşıdığı sonsuz yurt sevgisi ve millî bir bilinçle tanık olduklarına asla kayıtsız kalmamıştır. Kaleme aldığı eserleriyle Çuvaş insanının dertlerine

tercüman olmuş, fikirleriyle onların sorunlarına çözüm arayarak bugünlerine ve geleceklere ışık tutmuştur. Çuvaş sosyal yaşamına dair pek çok edebî türü kullanarak kaleme aldığı eserlerinde konu yelpazesi oldukça geniştir. Bu da onun eserlerinin güncelliğini yıllarca korumasını sağladığı gibi, onun eserlerini her bir Çuvaş bireyinin kendisine dair bir şeyler bulabileceği bir başucu eseri hâline getirmiştir.

Haklı olarak “Çuvaş halk yazarı” unvanına sahip olan ve tüm Çuvaş halkı tarafından eserleri yıllarca sevilerek okunan Hvetür Uyar, insanlığın temel meselelerine yönelen evrensel nitelikli bu eserleriyle sadece Çuvaşlar tarafından değil, dünya çapında pek çok halk tarafından da kabul görmüş ve eserleri sevilerek okunmuştur. Ancak üzülecek belirtilmelidir ki; çalışmamız hakkında gerçekleştirdiğimiz taramalar neticesinde Türkiye’de Çuvaş edebiyatı üzerine sınırlı sayıda bilimsel çalışma bulunduğu ve Çuvaş edebiyatının bu sembol ismi hakkında literatürde taranabilecek hiçbir verinin yer almadığı görülmüştür.

Böylelikle bu eksiklikten hareket ederek gerçekleştirdiğimiz bu çalışmamızın Türkiye’de Çuvaş edebiyatı üzerine gerçekleştirilen çalışmalara yeni bir katkı ve gerçekleştirilecek olan yeni çalışmalara da bir referans olmasını umuyor ve temenni ediyoruz.

Kaynaklar:

- Afanas’ev, Porfiriy. (2006). *Pisitali Çuvaşii Biobibliografiçeskiy Spravoçnik*. Çebosarı: Knienoe İzdatel’s tvo.
- Arlonova, Yelena. (2004). Sımahîsem Un Tîris Sitekli te İlemlî Hvetür Uyar Şuralnîranpa 90 Şul Şîtrî. *Hîpar*, 21 Aka.
- Artem’ev, Yuriy Mihayloviç. (1991). Tivan Halîha Yuratsa. *İrik Şuhîşsem*, 13, s. 192 – 201.
- Arık, Durmuş. (2012). *Hristiyanlaştırılan Türkler Çuvaşlar*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Bayram, Bülent; Durmuş, Oğuzhan (2013). Çuvaşlar ve Çuvaşistan. *Yeni Türkiye*, c. 9, sayı 54 – Özel Sayı – Türk Dünyası – II, s. 2053 – 2072.
- Çıvaş Sovet Literaturi*. (1972). Şupaşkar: ASSR Kîneke İzdatel’s tvi.
- Grigori’ev, Nikolay. (1990). *Parhatarlî Sînar Sînarlî Çîlhe*. Şupaşkar: Çıvaş Kîneke İzdatel’s tvi.
- Güzel, Sinan. (2014). Çuvaş Edebiyatında Bir İsim: İlpek Mikulayi (Nikolay Filippoviç İlbekov). *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, sayı 38 güz, s. 45-57.
- Osipov, Nikolay. (2004a). Maltanhi Utımsem: (Hvetür Uyarın 30-40 mîş Şulsençi Kulîş Literaturinçi Pultarulîhî). *Vestnik Çuvaşskogo Gosudarsvennogo Pedagogiçeskiego Universiteta im. S. 74 – 77*.
- Osipov, Nikolay. (2004b). İsta Starik: [Hvetür Uyar Şıravşın Pultarulîhînçi Kulîş Temine Tişkerni]. *Tivan Atıl*, No 7, s. 70–71.
- Smirnova, Nadejda. (2000). İşü Te, Yatu Ta Halîhra Upranî. *Hîpar*, 12 Utî.

Sofronova, İrena. (2010). HveŦir Uyarın “İŦta Es Tinis” tata H. Murakimin “Kafka na plyace Noviy mir” Haylavisem TanlaŦtarullı ŦiŦkerivı Problemi Sravnitel’nego i sopostavitel’nego Literautovedenya Povolcy. *Sborhik Hauçnih Statey*, s. 106 – 111.

Tıvan Literatura. (2013). ŦupaŦkar: ÇıvaŦ Kineke İzdatel’suvi.

Vasan, Anatoliy. (1994). Talant NuŦii Terçı [80 Ŧul Tultarnı May]. *Tıvan Atıl*, No. 4, s. 62-65.

Yılmaz, Metin. (1997). ÇuvaŦistan, ÇuvaŦlar ve ÇuvaŦça. *Yeni Türkiye*, 16, s. 1537–1547.

Yur’ev, Mihail. (1968). *ÇıvaŦ Pisatel’ısem*. ŦupaŦkar: ÇıvaŦ ASSR Kineke İzdatel’suvi.

İnternet Kaynakları:

АФАНАСЬЕВ ФЕДОР ЕРМИЛОВИЧ (ХВЕДЕР УЯР) - ЧЛЕН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ СССР, НАРОДНЫЙ ПИСАТЕЛЬ ЧУВАШСКОЙ АССР, ЗАСЛУЖЕННЫЙ РАБОТНИК КУЛЬТУРЫ ЧУВАШСКОЙ АССР, УЧАСТНИК ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1941-1945 ГГ. (16.02.2019). [mailto:http://www.archives21.ru/home/990/pics/baneri/Imi%20gorditsj%20semli%20chuvasc_hskaj/AfanasevFE\(Xveder%20Ujr\)/text.htm?subject=Hvetir Uyar Biyografis](mailto:http://www.archives21.ru/home/990/pics/baneri/Imi%20gorditsj%20semli%20chuvasc_hskaj/AfanasevFE(Xveder%20Ujr)/text.htm?subject=Hvetir%20Uyar%20Biyografis).

Agıver, H. (13.02.2019). Чăваш чуңлă Уяр /Писатель суралнăранпа 100 сул ситрĕ/
http://hypar.ru/cv/chavash-chunla-uyar-0?fbclid=IwAR3qRNYaPOZF6_vBV8btqQ8qeN81HAB6jLzFi9ILCxknZa1TooUeGiV28xw.

Uyar Hveder (Afanasyev Fedor Ermilovich) - НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА ЧУВАШСКОЙ РЕСПУБЛИКИ (21.03.2019). http://www.nbchr.ru/virt_vov/p3_41_b.htm

В ЧУВАШСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ИСКУСНЫЙ ПРОЗАИК, ОСТРЫЙ НА ЯЗЫК КРИТИК ХВЕДЕР УЯР (1914 -2000)

АННОТАЦИЯ

Благодаря работам известных писателей и исследователей Н. И. Залотнитского, Н. И. Ашмаринина, Г. Тимофея чувашская литература, существовавшая до XIX века в устной форме, становится более современной, совершив значительный скачок в своем развитии.

Чувашская литература совершила скачок, став современной и своеобразной благодаря работам талантливых писателей и поэтов последующих периодов. Одним из писателей, задавшим направление в развитии чувашской литературы, при поддержке и направлении известных поэтов Илле Тăхти и Ивана Мучи, является Хветĕр Уяр. С 1930-х годов Уяр, начавший писательскую деятельность, стал известным в чувашской литературе благодаря мастерски написанным фантастическим рассказам, которые были направлены на основные проблемы социальной жизни чувашей. С достаточно отличительным языком критических произведений, он смог донести свои мысли до широких масс. Автор, написав эти произведения, обогатил чувашскую литературу жанром критики. Уяр, создавая свои произведения, прежде всего руководствовался национальным сознанием, помещая в центр народ, старался, таким образом, повысить знания народа. В этом смысле, слова произведения содержат в себе глубокие знания, так как автор старался показать невидимые стороны тем, описываемых в своих произведениях. Приблизившись к стилевым

особенностям Ахмеда Митхада Эфенди, турецкого писателя эпохи Танзимата, освоив подобный образ мыслей, со временем, автор в своих романах и рассказах останавливает ход событий, прибывая в них третьим человеком, для того, чтобы дать дополнительную информацию по теме. В рамках идейного образа мысли, Уяр в достаточной степени упростил язык, особенно, выбрав темой своих рассказов и романов социальную жизнь чувашей, а главных героев сформировал полностью соответствующими социальной жизни чувашей и их мировоззрению. Испытав влияние таких русских классиков, как Л. Толстой, А. Чехов, вследствие чего, в своих произведениях он осуществил достаточно удачные художественные описания и психологические анализы. Обладающий достаточно сильным талантом наблюдения Уяр, в своих романах и рассказах, проводящими психологическими анализами, производит глубокое впечатление. Для того, чтобы автору проанализировать психологию героя, ему достаточно впечатлений от повседневной жизни и данных о чувашских обычаях и традициях. Также, автор при осуществлении психологических анализов, не пренебрег использованием других наук, таких как, психология и физиология. Используя разные дисциплины для осуществления своей работы, не останавливается на увеличении углубления психологических анализов. Также, во время описания события старается, чтобы читателю стало лучше понятно приписываемое поведение и манеры героя. Автор, воспользовавшись этими данными, смог сформировать героя, который запомнится. В этом пункте, в чувашской литературе, он является одним из первых писателей, который обращаясь ко внутреннему миру человека, использовал метод психологического анализа.

Уяр, вернувшись с Великой Отечественной войны, после публикации своего первого произведения «Сукмак», состоящего из собраний рассказов, изданного Иваном Мучи, в газете «Капкен», начал работать над значимыми и достаточно объемными произведениями. Среди данных произведений исторический роман «Таната», опубликованный в 1952 году под названием «Шурча таврашёнче» и рассказ «Аста эс, тинёс?», показывает, что он стал зрелым писателем.

Уяр, придававший значение почти каждой теме интересующей чувашей в литературе, писал во многих жанрах. Для того, чтобы автору охватить народные массы к которым он обращался, и соприкоснуться с жизнью народа, он много путешествовал и узнавал о его жизни. Он верил, что в своих произведениях ему необходимо показать правдиво и убедительно жизнь народа, традиции, обычаи и борьбу за жизнь.

В мире нет места, которое бы он не посетил, и повсюду читателям подарил произведения, которые никогда не потеряют актуальности.

В данной статье была осуществлена попытка ознакомления с творчеством Хветёр Уяра, внесшим важный вклад в развитие чувашской литературы.

Таким образом, с помощью работ проведенных в Турции, будет осуществлена попытка внести свой вклад в исследования чувашской литературы

Ключевые слова: Хветёр Уяр, Фёдор Ермилович Афанасьев, Таната, Чувашская литература, Критическая литература, Чувашская литература